

Bankovní institut vysoká škola Praha
zahraničná vysoká škola Prešov

Etické podnikanie a globálna ekonomická kríza
Bakalárska práca

Peter Ferenc

apríl 2014

Vyhlásenie

Vyhlasujem, že som bakalársku prácu spracoval samostatne a s použitím uvedenej literatúry.

Svojím podpisom potvrdzujem, že odovzdaná elektronická verzia práce je identická s jej tlačenu verziou a som oboznámený so skutočnosťou, že sa práca bude archivovať v knižnici BIVŠ a ďalej bude sprístupnená tretím osobám prostredníctvom internej databázy elektronických vysokoškolských prác.

V Prešove dňa 2014

podpis

Pod'akovanie

Ďakujem svojmu odbornému konzultantovi Ing. Jánovi Lacekovi za profesionálny prístup, za usmernenie, cenné rady a odborné vedenie pri vytváraní mojej bakalárskej práce. Ďakujem aj (oponent) za cenné rady a pripomienky.

Anotácia

FERENC, Peter: Etické podnikanie a globálna ekonomická kríza. [Bakalárska práca].
Bankovní institut vysoká škola Praha, zahraničná vysoká škola Prešov. Katedra financií
a bankovníctva. Vedúci práce: Ing. Ján Lacek. Rok obhajoby: 2014. Počet strán: 46

Bakalárska práca sa venuje etickému podnikaniu v období globálnej ekonomickej krízy. Prvá kapitola charakterizuje teóriu etiky podnikania, jej princípy a formy. Druhá kapitola opisuje históriu globálnej ekonomickej krízy a jej vzťah k etike podnikania na Slovensku. V tretej kapitole analyzujeme etiku podnikania v Embraco Slovakia.

Kľúčové slová: etika podnikania, globálna ekonomická kríza, Embraco Slovakia, etický kódex, spoločenská zodpovednosť.

Annotation

Ferenc Peter: Ethical business and global economic crisis. [Bachelor work]. College of Banking Prague, Prešov foreign university. Department of Finance and Banking. Supervisor: Ing. Ján Lacek. Year: 2014. Pages: 46

This thesis is dedicated to ethical business during the global economic crisis. The first chapter describes the theory of business ethics, its principles and forms. The second chapter describes the history of the global economic crisis and its relationship to business ethics. In the third chapter, we analyze business ethics at Embraco Slovakia.

Keywords: business ethics, global economic crisis, Embraco Slovakia, code of ethics, social responsibility.

OBSAH

OBSAH.....	6
ÚVOD.....	7
1 Charakteristika etického podnikania.....	9
1.1 Definícia podnikateľskej etiky.....	10
1.2 Historický vývoj podnikateľskej etiky.....	11
1.3 Začiatky podnikateľskej etiky na Slovensku.....	13
1.4 Zásady podnikateľskej etiky.....	14
1.5 Etický kódex a spoločenská zodpovednosť.....	17
1.6 Princípy spoločenskej zodpovednosti.....	19
2 Analýza aktuálneho stavu ekonomiky vo svete a možné tendencie ďalšieho vývoja.....	23
2.1 Finančné trhy ako súčasť trhovej ekonomiky.....	23
2.2 Riziká na finančných trhoch.....	24
2.3 Finančná kríza.....	24
2.4 Najväčšie krízy v histórii.....	25
2.4.1 Veľká hospodárska kríza 1929 – 1933.....	25
2.4.2 Bublina cien aktív v Japonsku.....	26
2.4.3 Dot-com bublina.....	27
2.5 Príčiny vzniku hospodárskej a finančnej krízy.....	27
2.5.1 Makroekonomická nerovnováha.....	28
2.5.2 Úverová expanzia.....	28
2.5.3 Bublina na americkom realitnom trhu.....	29
2.5.4 Americký hypotekárny trh – sekuritizácia a kríza.....	29
2.5.5 Ratingové agentúry.....	30
2.5.6 Zlyhania regulácie.....	30
2.5.7 Priebeh svetovej krízy.....	31
2.6 Možné riešenia a opatrenia na obmedzenie budúcich rizík.....	31
2.6.1 Nový dohľad v Európskej únii.....	32
2.6.2 Rada pre finančnú stabilitu.....	32
2.6.3 Požiadavky na kapitál.....	33

2.7 Neregulované trhy.....	37
2.8 Vplyv neetického správania sa na zrod a priebeh finančnej krízy.....	37
2.8.1 Etika v bankovníctve.....	37
2.8.2 Vnímanie krízy očami verejnosti.....	37
3 Možnosti uplatnenia etického podnikania v súčasnej ekonomike.....	38
3.1 Politika systémov manažérstva.....	38
3.2 ISO 14001.....	39
3.3 Šetrenie energií.....	39
3.4 Chladiace zmesi.....	40
3.5 Hodnoty nášho tímu.....	40
ZÁVER.....	42
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY.....	44

Úvod

Etika je termín, ktorý sa v predošlej ekonomickej praxi vyskytoval iba zriedkavo. Absencia etickosti podnikania bola dôvodom, prečo sa začali prejavovať negatívne trendy v podnikaní a svojim spôsobom si spojenie „etika podnikania“ v 70.tych rokoch vynútili. Práve v tom čase sa začala etika využívať ako ekonomický pojem, aj ako marketingový nástroj. Na Slovensku sme sa s etikou podnikania a jej formami a princípmi stretli prvýkrát v 90-tych rokoch minulého storočia, kedy sa začal proces selekcie spoločensky zodpovedného pôsobenia podnikateľských subjektov v prostredí, kde pôsobia a zároveň ako snaha o transparentnosť podnikateľských aktivít v čase, kedy spoločnosť ovplyvňovali aktivity „kvázi podnikateľov“ a obraz podnikania sa celospoločensky zhoršoval.

Ďalšou etapou inklúzie etických princípov do podnikateľskej praxe bol vstup Slovenska do európskych hospodárskych štruktúr, ktoré stále viac preferovali dodržiavania etického kódexu v podnikaní. Významným medzníkom pre budúcnosť etiky v podnikaní na Slovensku bol začiatok globálnej ekonomickej krízy, najmä finančnej krízy v roku 2008. Tento fenomén vytvára ešte silnejší tlak na podnikateľské subjekty a ich eticky prípustné pôsobenie.

Cieľom tejto bakalárskej práce je priblížiť oblasť etiky v podnikaní v slovenských podmienkach a preskúmať vzťah rozvoja etiky podnikania s existenciou globálnej ekonomickej krízy.

Pri zostavovaní bakalárskej práce som využil nasledovné metódy - V prípravnej fáze to bolo štúdium odbornej literatúry, v ďalších etapách som kombinoval metódu komparácie (porovnávanie) dostupnej literatúry o etike podnikania a globálnej ekonomickej kríze v podmienkach Slovenskej republiky a výskum v podobe štruktúrovaného dotazníka.

Téma ma zaujala z niekoľkých dôvodov. Samotná etika podnikania nie je iba filozofickým termínom, ale hlavne súborom presne definovaných princípov vytvárajúcich sieť vylučujúcu neetické správanie sa účastníkov procesu podnikania vo všetkých oblastiach a súčastiach. Svojim spôsobom zachytáva prípady neetického konania a pôsobí preventívne pri ďalšom konaní podnikateľských subjektov.

Bakalárska práca je rozdelená do troch kapitol. V prvej kapitole sa venujeme filozofickej definícii etiky, teórii etiky podnikania, vzťahom podniku k rôznym spoločenským skupinám a jednotlivým komponentom podniku, vzťahom ku klientom a spoločenskému významu etického podnikania.

Globálnej kríze a jej jednotlivým etapám je venovaná druhá kapitola práce. V nej analyzujeme príčiny vzniku krízy, jej jednotlivým prejavom i celospoločenským dopadom. Obzvlášť dôležitý je vzťah moderného podnikania a jeho etického pôsobenia v podmienkach krízy.

Tretia kapitola sa venuje konkrétnym príkladom etického podnikania na východnom Slovensku a to v podmienkach spoločnosti Embraco Slovakia. Analyzujeme formy a princípy rozvoja etického podnikania v danej spoločnosti a možnostiam ďalšieho rozvoja.

1 CHARAKTERISTIKA ETICKÉHO PODNIKANIA

Základom terminológie je anglický výraz podnikateľskej etiky, z ktorého sa odvodzujú názvy v iných jazykoch . V nemeckom jazyku máme k dispozícii dva výrazy, a to Wirtschaftsethik (etika v ekonomike) alebo Unternehmensethik (etika v podnikaní). V našom jazyku existuje viac možností, ako preložiť tento anglický výraz. V širšom poňatí sa používa výraz etika v ekonomike a v užšom poňatí sa stretávame s výrazmi etika v podnikaní alebo podnikateľská etika. (Šroněk, 1995, str. 170)

Podnikateľská etika je jedna z mnohých aplikovaných etík. Na rovnakú úroveň môžeme dať napríklad lekársku etiku alebo etiku vo sfére práva. Tu sa však jedná o odbory, kde pôsobia ľudia s odborným vzdelaním, teda profesionáli. (Čaník a kol., 2005, str. 75)

Ivan Šroněk sa odvoláva na definíciu profesora RC Solomona, ktorý poukazuje na rozdiel medzi etikou profesionálov a etikou v podnikaní. „Na rozdiel od lekárskej etiky alebo etiky vo sfére práva sa etika v podnikaní zaoberá oblasťou ľudského počínania, ktorého účastníci väčšinou nepoživajú štatút profesionálov a ktorého motívy sú pokladané za - mierne povedané - trochu menej ušľachtilé.“ (Šroněk, 1995, s.174)

Existujú rôzne názory, či je etika zlučiteľná s podnikaním. Dodnes pretrváva názor , že každé podnikanie je nemorálne a môžeme sa stretnúť s tvrdením, že „etika nemá nič spoločné s ekonomikou a ekonomika nemá nič spoločné s etikou“. Pravým opakom by mohlo byť heslo, ktoré často počúvame z úst veľkých podnikateľov: „oplatí sa správať sa eticky“. Podnikateľská činnosť so sebou nesie rozhodovanie o ekonomických a technických procesoch a takmer každé také podnikateľské rozhodovanie v sebe zahŕňa etické prvky. (Šroněk, 1995, s.178)

Často býva podnikateľská etika zamieňaná so zákonom. Etika síce s právom úzko súvisí, ale sú tu aj veľké rozdiely. Ivan Šroněk definuje rozdiel medzi etikou a právom takto: „Právo upravuje to, čo zákonodarca považuje v danej dobe za správne alebo nesprávne, a na území štátu vytvára jeden súbor pravidiel, platný pre všetky. Zakotvuje právne iba tie požiadavky, pri ktorých je potrebné, aby ich dodržiavanie zabezpečovala autorita štátu - pri ich porušení siahla stať k sankciám. Právo je univerzálne, všeobecné a nemôže postihovať všetky situácie, ktoré sa v praxi môžu vyskytovať. Je preto nevyhnutné považovať zákony za minimum.

Vyskytuje sa nesprávna predstava, že podnik sa chová morálne, postupuje ak podľa zákona. Zákon ale nestanovuje a ani nemôže stanoviť, čo je etické.“ (Šroněk, 1995, s.176)

1.1 Definícia podnikateľskej etiky

Podnikateľská etika sa zameriava na oblasť podnikania a prenáša etické princípy do podnikateľskej praxe pomocou rôznych nástrojov (etické tréningy, etické kódexy, etické audity atď.). V prípade podnikateľskej etiky sa zameriavame predovšetkým na bezpečnosť a kvalitu výrobku, vzťahy k dodávateľom, vzťahy k zákazníkom, slušnosť a dodržiavanie zákonov, uzatváranie pracovných zmlúv, bezpečnosť na pracovisku, získavanie informácií a zákaziek, zaobchádzanie s citlivými údajmi, určovania cien, ochrana životného prostredia atď. (Čaník a kol., 2005, str. 31)

V odbornej literatúre môžeme nájsť mnoho definícií tohto pojmu od rôznych autorov. Pre predstavu sme vybrali tri definície, ktoré popisujú podnikateľskú etiku. „Podnikateľská etika sa snaží o aplikáciu našich predstáv toho, čo považujeme za dobré a správne v oblasti podnikania.“ (Čaník a kol., 2005, str. 33)

„Podnikateľská etika sa zaoberá aplikáciou etických hodnôt do podnikania.“ (Krymláková, 2009, str. 33) Jedná sa o jednu z kategórií aplikovanej etiky, zameriavajúce sa na etické pravidlá a princípy podnikania, morálne a etické problémy, špecifické povinnosti a záväzky vyplývajúce z podnikateľskej činnosti. „Predovšetkým sú potom skúmané etické dimenzie jednotlivých podnikateľských aktivít v ekonomickom, právnom, politickom a environmentálnom kontexte na lokálnej aj globálnej úrovni.“ (Krymláková, 2009, str. 34)

„Základnou úlohou etiky v ekonomike je hľadanie rovnováhy medzi ekonomickými ziskami a spoločenskými dôsledkami. Poslaním podnikateľskej etiky je zaoberať sa otázkami, či konkrétne podnikateľské praktiky sú prijateľné alebo nie, či sú „dobré“ alebo „zlé“, či sú správne alebo nesprávne.“ (Šroněk, 1995, str. 176)

Ivan Šroněk odkazuje vo svojej knihe na definíciu Elaine Sternberg: „Etika v podnikaní používa etické zdôvodnenie špecificky pre situácie a činnosti v podnikaní. Ide o snahu riešiť alebo aspoň objasniť také morálne problémy, ku ktorým v podnikaní charakteristicky dochádza.“ (Šroněk, 1995, str. 174)

1.2 Historický vývoj podnikateľskej etiky

V stredoveku sa Aristoteles zaoberal vzťahom medzi morálkou a ekonomickou činnosťou. Až v 70. rokoch 20. storočia vznikla podnikateľská etika ako samostatná disciplína. Veľkým podnetom pre vznik tejto disciplíny boli škandály (nedostatočná ochrana spotrebiteľa, podvodné machinácie, poškodzovanie životného prostredia, daňové úniky, zneužívanie informácií a pod.). Verejnosť začala požadovať väčší vplyv morálky v podnikaní.

Už v 4. Storočí ako jeden z najvplyvnejších filozofov, ktorého časť princípov sa dodržiava dodnes, odsudzoval požičiavanie peňazí a obchodovanie s nimi, a odmieta úrok ako cenu za požičané peniaze. Tvrdil, že kým roľník pestuje a tým prispieva k rozmnožovaniu prirodzeného bohatstva, prostredníctvom úroku sa rozmnožuje iba mŕtvy kov. Možno teda povedať, že odmietnutie využívať peniaze a úroky na konzumné účely sa odvodzovalo od predstavy prirodzeného hospodárskeho poriadku, ktorého základom bolo poľnohospodárstvo a remeslá. (Čierna, 2001, str. 23)

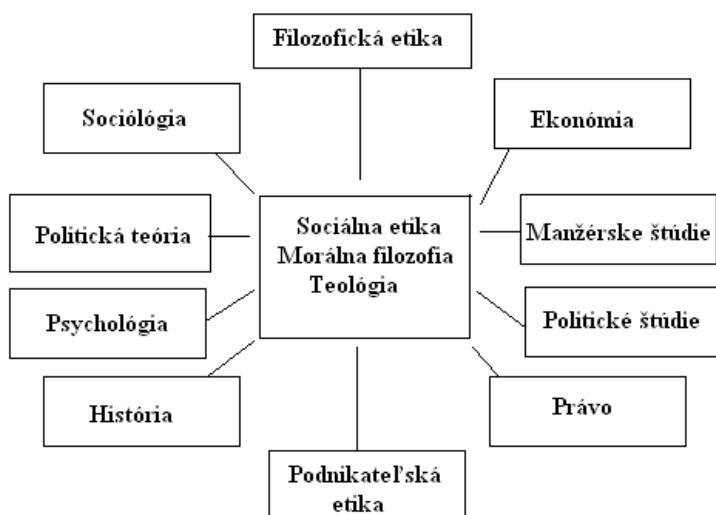
Zrod podnikateľskej etiky je reakciou na mnohé ekonomické problémy, ktoré sa nazhromaždili v istom časovom horizonte a výrazne zasiahli do všetkých oblastí konania ľudstva. Trhové hospodárstvo, princíp konkurencie i sloboda podnikania fungujú takmer vo všetkých ekonomikách sveta. Tento systém však prináša so sebou aj veľa sociálno-ekonomických problémov. Sociálne nepokoje, politická nestabilita, ekologické problémy, chudoba a nezamestnanosť, ktoré sú spojené s migráciou. S ňou prichádza problém diskriminácie cudzincov ako lacnej pracovnej sily. Neprejavuje sa to len vo vzťahu medzi rozvinutými a rozvojovými krajinami, ale aj medzi akýmikoľvek krajinami, z ktorých má jedna silnejšiu ekonomiku. „A čo sociálna spravodlivosť? Je tu snaha zodpovedať otázku v hľadaní spravodlivejšej, lepšej komunity, kde by človek už neslúžil ako prostriedok inému človeku a pomáhal mu naplňať jeho ciele“ (Luknič 1994, str. 86).

Súčasne sa zrodila otázka, či je pre svoje optimálne fungovanie svetové hospodárstvo schopné prijať a naplňať princíp solidarity, spravodlivosti, humanizmu, akceptovať človeka v jeho ľudskej dôstojnosti a rešpektovať toleranciu ako spôsob komunikácie.

Podnikateľská etika ako akademická disciplína sa v 20. storočí utvárala najmä z pohľadu prepojenia s filozofickou etikou a s manažérskym vzdelávaním. Jej vzťahy sú však oveľa širšie. Je súčasťou viacerých vedeckých disciplín a nedá sa vymedziť jednoduchou definíciou.

Historicky je najtesnejšie spojená so sociálnou etikou a s morálnou filozofiou. Jej rozvoj ovplyvnil právny systém, politická teória, história, ekonómia, manažérske štúdie, teológia, sociológia, priemyselná sociológia, priemyselná psychológia a sociálna etika.

Obrázok 1-Vzt'ahy medzi podnikateľskou etikou a inými disciplínami

Vzt'ahy medzi podnikateľskou etikou a inými disciplínami

Zdroj: (LUKNIČ, 1994, s.30)

Začiatky a ďalší vývoj podnikateľskej etiky môžeme sledovať v štyroch štádiách:

1. Začiatky etiky - označovaný aj ako hľadanie etiky v rokoch 1900 – 1920
2. Rozvoj etiky – nastáva rozvoj profesionality a etiky v rokoch 1920 – 1950
3. Po skončení druhej svetovej vojny nastáva rozvoj hospodárstva a jeho rekonštrukcia – v podnikateľskej etike sa zvyšuje komplexnosť
4. Toto štádium je od cca 1970 až do súčasnosti a je to obdobie v ktorom hovoríme o podnikateľskej etike ako o samostatnej disciplíne (Fobelová,D.,2002, str. 81) ⁽¹⁵⁾

1.3 Začiatky podnikateľskej etiky na Slovensku

Podnikateľská etika v podmienkach nášho štátu nie je celkom novým pojmom. Známe výroky ako "Náš zákazník - náš pán" sú istým prejavom toho, že naši podnikatelia už v minulosti stavali svoj úspech popri kvalitatívnych a cenových faktoroch aj na istej úrovni morálnej zodpovednosti a oddanosti - a to nielen voči zákazníkovi, ale aj voči ostatným účastníkom v rámci svojho mikro- a makroprostredia.

„Starosť o morálne hodnoty sa postupne aj u nás začína vnímať ako faktor, ktorý spolu so zodpovednosťou za legálne konanie dotvára firemnú identitu podnikateľského subjektu.“ (Smreková, D. 2007, str. 41).

Základnou orientáciou ekonomiky SR je pokračovať v budovaní trhovej ekonomiky ako prostriedku na dosiahnutie kvalitatívne nových podmienok života ľudí v tom najširšom zmysle slova. Osobitná pozornosť sa zameriava na ekonomickú stránku spoločnosti, s čím súvisia otázky formovania hospodárskej politiky, resp. opatrení systémových, inštitucionálnych, vlastníckych, legislatívnych, ale i krátkodobých, s ich vzájomnými súvislosťami. V ekonomike sa nezaobídeme bez podnikateľskej činnosti množstva samostatných a vzájomne si konkurujúcich ekonomických subjektov. (Hanuláková, 1996, str. 31).

Podnikanie a konkurencia sú činnosti, ktoré uskutočňujú, riadia a ich výsledky v podobe produktov a služieb konzumujú ľudia, medzi ktorými jestvujú vzájomné vzťahy. A tak vlastne prichádzame k tomu, že popri ekonomickej stránke podnikania, t. j. orientácii na zisk, existuje ešte niečo, čo súvisí práve s dlhodobejšou orientáciou úspešnosti podnikateľa, a tou je etika ako súčasť podnikania.

V súčasnosti sa v rámci vysokých škôl i v oblasti sociálno-vedného výskumu založilo niekoľko špecializovaných pracovísk poskytujúcich inštitucionálne zázemie odborníkom orientujúcim sa na podnikateľskú etiku a začínajú sa využívať možnosti vzdelávania zamestnancov v problematike podnikateľskej etiky.

Základné úrovne podnikateľskej etiky

Etika sa v podnikaní prejavuje v 3 základných úrovniach:

1. mikroúroveň (prvok systému) predstavuje vzťahy medzi dvoma partnermi, rokovania jednotlivca (zamestnanec, manažér, spotrebiteľ, dodávateľ a pod.);
2. mezoúroveň (subsystém, súbor prvkov) zahŕňa ekonomické celky s vlastným cieľom (podniky, organizácie, odbory, zväzy spotrebiteľov a pod.);
3. makroúroveň (systém) vzťahuje sa na celý ekonomický systém a celú oblasť podnikania (hospodárska politika, medzinárodné vzťahy a pod.). (Šroněk, 1995, str. 176)

Ďalej môžeme členiť etiku v podnikaní podľa rôznych etických problémov, ktoré zasahujú v rozdielnych oblastiach, na hospodársku etiku, podnikovú etiku a podnikateľskú etiku.

Hospodárska etika (makro) sa snaží o nájdenie správneho hospodárskeho a spoločenského poriadku. Jedná sa napríklad o otázku zdôvodnenie a hodnotenie trhového hospodárstva versus centrálne plánovaného systému. Podniková etika (mezoúroveň) sa zaoberá správaním podnikateľských subjektov (podnikov a korporácií). Podnikateľská etika (mezoúroveň a mikroúroveň) sa podobá podnikovej etike . Je však viac zameraná na mikroúroveň , teda na jednotlivca. (Čaník a kol., 2005, str. 42)

Okrem hospodárskej, podnikovej a podnikateľskej etiky vznikla v posledných rokoch ďalšia špecifická oblasť etiky v ekonomike - manažérska etika. Jiří Bláha a Zdeněk Dytrt definujú manažérsku etiku nasledovne: „Aj keď hovoríme o etickej aktivite všetkých pracovníkov, efektívnosť celého úsilia je závislá prevažne na manažéroch, ktorí svojmu kolektívu dávajú príklad a určujú priestor, rozsah a etické kritériá. Za manažérsku etiku potom považujeme takéto úsilie pracovníkov, ktoré premieta zásady etiky do všetkých fáz rozhodovanie a riadiacej práce.“ (Bláha, 2003, str. 38) Manažérska etika sa však nevyskytuje iba v oblasti podnikania či verejnej správy , ale uplatňuje sa vo všetkých oblastiach manažmentu.

1.4 Zásady podnikateľskej etiky

Aj v podnikaní platia určité zásady, ktoré vyžadujú dodržiavanie základných hodnôt. Medzi hlavné zásady podnikateľskej etiky patrí poctivosť a spravodlivosť. Poctivosť a spravodlivosť sa veľmi často uplatňujú pri uzatváraní zmlúv, kedy každá strana musí dodržať všetky záväzky, ku ktorým sa zaviazala.

Spravodlivosť definuje Ivan Šroněk takto: „Spravodlivosť vychádza zo zásady rovnakého zaobchádzanie. Neznamená to však, že sa všetkým rovnakého zaobchádzania dostáva. Je tomu tak iba v prípade, že pre určité záležitosti alebo postupy sú stanovené pravidlá, v ktorých rámci je potom nutné podľa tejto zásady postupovať.“ (Šroněk, 1995, str. 179)

V etickom podnikaní by nemalo dochádzať k nereálnym nádejám či neprimeranému očakávaniu. Takéto nádeje a očakávania môžu často v ľuďoch vzbudzovať pocit, že je podnikania nespravodlivé . (Šroněk, 1995, str. 176)

Poctivosť úzko súvisí s pravdovravnosťou. V podnikaní však nejde o absolútnu pravdu, ale o polopravdu alebo neúplnú pravdu. V niektorých situáciách (najmä v obchodnom rokovaní)

nemožno plnú pravdu prezentovať, pretože by to mohlo viesť k negatívnym dôsledkom. V dlhodobom obchodnom vzťahu je však lož nemožná a je potrebné budovať vzájomnú dôveru .

Okrem spravodlivosti a poctivosti existujú v podnikaní ďalšie všeobecné zásady, ktoré sú zhrnuté do nasledujúcich bodov:

1. dobrovoľne dodržiavať zákony - dodržiavanie zákonov nie je vynútené;
2. zachovávať dôvernosť - udržiavanie dôverných informácií vo vnútri podniku;
3. vyhýbať sa konfliktu záujmu - osobné záujmy jednotlivca by sa nemali dostať do rozpore so záujmami celého podniku alebo organizácie;
4. venovať práci riadnu starostlivosť - vykonávať prácu na profesionálnej úrovni;
5. konať v dobrej viere - dodržiavať sľuby, plniť záväzky a nepoužívať nekalé obchodné praktiky;
6. ak má niekto osobitnú zodpovednosť , nech si jej je vedomý - v dobrej viere by mali jednať predovšetkým ľudia so zvláštnou zodpovednosťou. (Šroněk, 1995, str. 179)

Etický kódex ako nutnosť

Etický kódex je taká koncepcia, ktorá sa vzťahuje na spôsob správanie sa, aký sa od zamestnancov očakáva, pričom sú vymedzené hranice medzi firmou prijatými, respektíve zakázanými prístupmi. Môžeme rozlišovať dve základné formy etických kódexov: kódexy orientované na hodnoty (integritu) a kódexy orientované na právne vyhovujúci stav. Kódexy orientované na otázky hodnôt stavajú na vymedzení firemnej hodnoty, na podnietenie a podporu etickej záväznosti zamestnancov. Druhý uvedený typ kódexu sa zameriava na predchádzanie, odhaľovanie a sankcionovanie porušovania právnych predpisov. V Spojených štátoch amerických všetky významnejšie firmy majú etický kódex, v Západnej Európe koncom deväťdesiatych rokov to bola približne polovica všetkých väčších firiem. V celosvetovom meradle počet firiem, ktoré sa zaväzujú k etickému kódexu a k šetrnému zaobchádzaniu so životným prostredím, stále narastá. Na druhej strane však podľa prieskumu Central European Institute for Leadership and Ethics z roku 2003 v Británii šesťdesiat percent

opýtaných neverí slovám vedúcich predstaviteľov firiem a podnikov. Podľa koncepcie spoločenskej zodpovednosti firiem (Corporate Social Responsibility, CSR), jednotlivé podniky a firmy do svojej obchodnej činnosti, ako aj do vzťahov s akcionármi, spolumatiteľmi i obchodnými partnermi dobrovoľne začleňujú spoločensky a ekologicky prospešné konanie. Všeobecne to znamená, že každá takáto firma preberá zodpovednosť za každé svoje konanie. To má potom vplyv na ľudí, spoločnosť i životné prostredie. Economist Intelligence Unit (EIU) vo februári 2005 zverejnil štúdiu, v ktorej publikoval výsledky prieskumu medzi štyritisíc generálnymi riaditeľmi z dvadsiatich troch krajín. Štyria z piatich vyjadrili presvedčenie, že roku 2010 sa výrazne zvýši kredit ich firmy vďaka zavedeniu koncepcie spoločenskej zodpovednosti.

Etický kódex je jedným zo spôsobov (možností), ktorými organizácia deklaruje svoje stanovisko k morálnym problémom v podnikaní. Etický kódex nielenže reguluje správanie jednotlivca alebo celej organizácie v súlade s morálnymi normami, ale aj pomáha riešiť konfliktné situácie.

„Etický kódex formuluje to, čo firma očakáva od svojich zamestnancov v súlade s etikou, keď sa ocitnú v zložitej alebo nejistej situácii. Popisuje všeobecný hodnotový systém, etické princípy, špecifické zásady a pravidlá, ktoré sa firma pokúša uplatňovať.“ (Hanuláková, 1996, str. 18)

Účinný etický kódex by mal mať tri hlavné kvalitatívne charakteristiky : (Luknič, 1994, str. 198-199)

1. - mal by byť jasný a zrozumiteľný pre priemerného jednotlivca;
2. - mal by byť vyčerpávajúci, mal by obsahovať čo najviac dimenzií správania sa firmy;
3. - musí byť vymáhateľný, s presným opisom očakávaného správania, ako aj s presným vymedzením testov za nedovolené prekročenie zásad kódexu.

1.5 Etický kódex a spoločenská zodpovednosť

I keď otázka spoločenskej zodpovednosti podnikov bola nastolená už v čase, keď vznikli veľké podniky, firmy, továrne, spoločnosti, vo vedení a správe firiem začala zohrávať vážnejšiu úlohu až v posledných desaťročiach.

Jednotlivé firmy, ktoré pamätajú na zodpovedné konanie, sa rozhodujú pre etické postoje a tak sa pričiňujú o hospodársky vývoj, aby napomohli k náprave a zvýšeniu kvality života zamestnancov, ich príbuzných, ako aj miestnej obce i celej spoločnosti. Viaceré firmy už zistili, že dlhšie udržateľný vysoký profit pre svojich akcionárov, spoločníkov, či spolumajiteľov nemôžu zabezpečiť iba maximalizáciou krátkodobých ziskov.

Potrebné je aj síce trhovo orientované, ale zároveň zodpovedné konanie. Viaceré firmy už aj vo svojej firemnej praxi prišli na to, že medzi zodpovedným trhovým prístupom a značným zvýšením profitu firmy jestvuje preukázateľná súvislosť. „V Maďarsku už mnohí obchodní partneri dokonca radšej spolupracujú s tými firmami, ktoré sú súčasťou tzv. Komisie zodpovedného obchodného správania sa (CSR Task Force), ktorú prednedávnom založili britské firmy pôsobiace u našich južných susedov. Trh, i keď len drobnými krokmi, ale postupne predsa len aj znútra núti firmy k takýmto postojom.“

Okrem toho k takýmto rozhodnutiam môže napomôcť aj vonkajšia regulácia. Podľa direktívy Európskej únie z júna 2003 veľké a stredné podniky musia každý rok vypracovať podrobnú správu aj o svojich nefinančných vzťahoch, ktorá musí obsahovať aj otázku vzťahu k zamestnancom i k životnému prostrediu.

Miesto rivality spolupráca

Okolo roku 1900 niekoľko veľkých amerických firiem, medzi nimi aj Ford, sa začalo venovať otázke zlepšenia pracovného prostredia robotníkov. Čoskoro sa aj v Európe začali vyvíjať snahy, aby sa zmenou zákonov zlepšili pracovné podmienky robotníkov. Avšak výraznú zmenu priniesla až konferencia v Rio de Janeiro roku 1992, ktorej témou bolo „Životné prostredie a rozvoj“ a hlavné heslo znelo: „Trvalo udržateľný rozvoj“. Na tejto konferencii sa zúčastnili zástupcovia vyše 170 štátov sveta. Záverečná Deklarácia vyhlásila 27 zásad politiky životného prostredia. Potvrdila zodpovednosť priemyselne rozvinutých krajín a zdôraznila nutnosť včleniť ochranu životného prostredia do celkovej politiky. Vlády, podniky, organizácie, ktoré dovtedy stáli proti sebe alebo si konkurovali, začali spolupracovať na presadzovaní trvalo udržateľného vývoja a v zohľadňovaní otázok životného prostredia. Vznikli viaceré organizácie, ako napríklad World Business Council for Sustainable Development, International Organisation for Standardisation, alebo Responsible Care. Osem najväčších európskych ekologických organizácií však muselo roku 2004 upozorniť, že aj

napriek týmto snahám stále platí konštatovanie z konferencie v Riu, že totiž naďalej vzrastá priepasť medzi tempom zmierňovania dopadu výroby na životné prostredie a skutočným stavom našej planéty.

Pre viaceré firmy je takýto etický kódex iba marketingovou náplast'ou, niečím, čím si firmy vylepšujú imidž, no v skutočnosti obsah a cieľ kódexu tejto spoločenskej zodpovednosti neberú príliš vážne. Stačí si napríklad všimnúť, že mnohí riaditelia firiem sa radi nechávajú vyfotografovať ako odovzdávajú nejaký, z hľadiska profitu firmy zanedbateľný finančný dar na dobročinné účely alebo ako spoločensky významné sponzorstvo. Žiaľ sponzorstvo je mnohokrát iba marketingovým ťahom.

Keď nejaká firma o sebe vyhlasuje, že koná spoločensky zodpovedne, môže to znamenať, že jej vedenie citlivo vníma problém a vo svojom fungovaní vo všetkých oblastiach a vzťahoch sa pokúša uplatniť takúto filozofiu. Môže to však znamenať aj to, že daruje finančný obnos a oboznámi s tým všetky médiá a zabezpečí si divácku kulisu. Je potešiteľné, že na Slovensku už veľké množstvo firiem, spoločností a organizácií sa hlási k spoločenskej zodpovednosti a má aj svoj etický kódex. Je zrejmé, že téma spoločenskej zodpovednosti firiem dozrela už aj u nás. Avšak v spoločenských diskusiách sa o etickom kódexe takmer vôbec nehovorí. Navyše v konkrétnych prípadoch korupcie, či iných neetických a protizákonných konaní nezaznieva porovnanie takéhoto konania s konkrétnym etickým kódexom. Existujú však aj opačné prístupy, poniektoré spoločnosti prišli na to, že je pre nich výhodnejšie príliš sa nehlásiť k spoločenskej zodpovednosti firmy, alebo priamo k etickému kódexu. Po priznaní sa k CSR už firma totiž nemôže cúvnuť. Opatrnosťou alebo nepriznávaním sa verejne k spoločenskej zodpovednosti firmy však riskuje omnoho menej.

Extrémnejším prípadom je, ak firmy zakladajú samostatné CSR oddelenia s pracovníkom, ktorý koordinuje spoločenskú zodpovednosť danej firmy. Takýto postup však spoločenskú zodpovednosť firmy formalizuje a zmeny vnáša skôr direktívne ako prirodzene. Podobne sa dá hovoriť aj o módnej vlne vypracovávaní CSR stratégií. Takéto formalizovanie však môže byť neraz aj kontraproduktívne. Spoločenská zodpovednosť firmy totiž musí byť prirodzená, musí sa prejavovať v správaní sa vedenia spoločností, v bežnom chode firiem a v správaní sa zamestnancov.

1.6 Princípy spoločenskej zodpovednosti

Pri zavádzaní žiadneho zákona alebo zmluvy nemožno očakávať, že prinesie náhle alebo nečakané zmeny života. Veľmi často sa podnikateľ musí sám rozhodnúť na základe zdravého úsudku a svojho svedomia a na nich musí postaviť svoje rozhodnutie. Kľúčom je včlenenie etických a morálnych princípov do osobných a profesionálnych vzťahov a pritom nezabudnúť:

- Usilovať sa získať reputáciu za bezúhonnosť, kompetentnosť a dokonalosť;
- Vždy realizovať transakcie v rámci svojich možností;
- Rešpektovať partnerov a účastníkov podieľajúcich sa na spoločnom podniku;
- Zdržať sa násilia alebo hrozby násilia ako metód dosahovania podnikateľských úspechov;
- Odporovať zločinom a korupcii a urobiť osobné kroky, aby bolo jasné, že zločiny a korupcia sa nikomu nevyplácajú;
- Riadiť sa dôverou, ktorá bola do vás vložená – dôvera je základom podnikania a kľúčom k úspechu.

Ochrana dobrého mena a majetku firmy

- Každý zamestnanec na verejnosti reprezentuje nielen sám seba, ale takisto firmu, ktorej je zamestnancom. Z tohto dôvodu by sa každý zamestnanec mal dbať o dobré meno firmy a o ochranu jej záujmov.
- Každý zamestnanec je povinný ochraňovať duševné vlastníctvo i materiálne bohatstvo firmy. Telefóny, faxy, e-mail, rovnako ako aj počítačové vybavenie vrátane hardvéru a softvéru by mali byť v podstate využívané len na pracovné účely, s výnimkami prípadov, kedy je to potrebné.

Bezpečnosť a zdravie

- Bezpečnosť a zdravie zamestnancov sú prvoradé. Smernice spoločnosti spolu so zákonmi platnými na Slovensku by sa mali uplatňovať za účelom ochrany bezpečnosti a zdravia zamestnancov.

- Zamestnávateľ by mal zabezpečiť, aby zamestnanci boli informovaní o smerniciach a absolvovali školenia týkajúce sa požiadaviek bezpečnosti a ochrany zdravia.
- Každý zamestnanec je zodpovedný – vo svoj vlastný prospech a v prospech ostatných zamestnancov – za znalosť a dodržiavanie všetkých platných bezpečnostných predpisov a predpisov týkajúcich sa ochrany zdravia.
- Nebezpečné alebo nechránené pracovné podmienky by mali byť ihneď nahlásené zodpovednému manažérovi.

Ochrana životného prostredia

- Keďže firma je vždy súčasťou komunity, v ktorej pôsobí, zdravý vzťah s touto komunitou zohráva podstatnú úlohu.
- Starostlivosť o životné prostredie je zodpovednosťou firmy voči bezprostrednej komunite, ale takisto voči všetkým komunitám a oblastiam, ktorých životné prostredie môže byť ovplyvnené činnosťou danej firmy.
- Všetci zamestnanci sú povinní pracovať v súlade so všetkými zákonmi a nariadeniami týkajúcimi sa ochrany životného prostredia, ktoré sa vzťahujú na ich pracovisko.
- Harmónia so životným prostredím je zodpovednosťou každého z nás.
- Otázky, obavy alebo návrhy ohľadne environmentálnych programov by mali byť adresované príslušným nadriadeným.

Diskriminačné praktiky

V súlade so zákonmi Slovenskej republiky, ktoré chránia zamestnancov pracoviska od určitých typov diskriminačných praktík, nasledovné aktivity nie sú vo firme tolerované:

- Zamestnanec sa nesmie zapájať do žiadnej formy ohrozovania, zastrášovania, nepriateľského konania alebo urážky na základe odlišnej rasy, farby pleti, náboženstva, pohlavia, národnosti, veku, statusu veterána, handicapu alebo politického názoru.

Toto taktiež zahŕňa posielanie alebo vystavovanie písaného alebo grafického materiálu na pracovisku, ktorý by bol prejavom takejto nevraživosti voči jednotlivcovi alebo skupine.

- Zamestnanec by sa mal s každou sťažnosťou v tomto smere obrátiť na manažment a postupovať podľa zavedených postupov.

Sexuálne obťažovanie

- Sexuálne obťažovanie na pracovisku je výslovne zakázané.
- Sexuálne obťažovanie je definované ako nežiadúce sexuálne pokusy o zblíženie, akákoľvek žiadosť o sexuálnu priazeň, alebo akékoľvek iné nežiadúce verbálne alebo fyzické správanie sa sexuálnej povahy na pracovisku, rovnako ako iné podobné konanie, ktoré vytvára nepríjemné pracovné prostredie.

Vzťahy s konkurenciou

- Firma musí rešpektovať zákony upravujúce vzťahy s konkurentmi. Pravidelný prehľad a aktualizácia príslušných zákonov (napr. proti-kartelové zákony) sú dôležitým komponentom týchto povinností týkajúcich sa podnikateľského sektora a vlády.
- Jednanie s konkurenciou by malo byť rozhodné, ale čestné, v súlade so zásadami spravodlivých a otvorených pravidiel súťaže a v záujme dobrého mena celého odvetvia.
- Firma musí rešpektovať majetok a dobré meno konkurencie a jednať so všetkými konkurentmi ako s rovnocennými subjektami.
- Firma sa nesmie usilovať získať informácie o konkurentoch nečestnými alebo nezákonnými spôsobmi (napr. priemyselná špionáž, úplatkárstvo, požadovanie tajných informácií od zákazníkov, alebo inou nečestnou cestou).
- Firma sa nesmie zapojiť do žiadnej formy nekalej súťaže.

Vzťah s vládou

Dobre riadené firmy sú firmami, ktoré dodržiavajú zákony. Aby si firma udržiavala pevný vzťah so slovenskou vládou

a jej autoritami, musí:

- Platiť všetky dane, ktoré je povinná platiť, a ktoré je dlžná;
- Dodržiavať všetky záväzné vládne, ale aj miestne nariadenia;
- Získať všetky potrebné vládne povolenia, licencie a súhlasy potrebné na podnikanie;
- Nesnažiť sa ovplyvňovať rozhodnutia vlády inými ako zákonnými spôsobmi;
- Zaviesť transparentné postupy ohľadne transakcií, do ktorých je okrem firmy zapojený vládny orgán alebo úradník, alebo do jednaní s firmou vlastnenou alebo kontrolovanou vládny orgánom alebo úradníkom;
- Začleniť vhodné opatrenia, aby bol zaručený súlad s medzinárodnými alebo národnými pravidlami proti vydieraniu a úplatkárstvu v rámci transakcií s vládnymi orgánmi alebo úradníkmi, alebo v rámci obchodov s firmou vlastnenou alebo kontrolovanou vládou alebo vládnymi úradníkmi. (www.csis.org 5.3.2014)

2 ANALÝZA AKTUÁLNEHO STAVU EKONOMIKY VO SVETE A MOŽNÉ TENDENCIE ĎALŠIEHO VÝVOJA

2.1 Finančné trhy ako súčasť trhovej ekonomiky

Finančné trhy sú neoddeliteľnou súčasťou finančného systému každej trhovej ekonomiky na svete. Ich poslaním je byť prostredníkom presunu voľných finančných prostriedkov od prebytkových subjektov k nedostatkovým a zabezpečiť tak efektívnu alokáciu voľných zdrojov. (Šefčík, 2001, s. 5)

Finančný systém má dve funkcie - úverovú a depozitnú. Takže systém umožňuje uchovávanie hodnôt, zabezpečuje likviditu finančných prostriedkov, ďalej diverzifikáciu a zaisťuje riziko. Tento systém má platobnú a cenotvornú funkciu, zároveň umožňuje vykonávanie zámerov hospodárskej politiky.

V prípade, keby finančné trhy neboli, dochádzalo by k problémom s rozložením finančných zdrojov. Dynamika voľných prostriedkov by bola veľmi riziková a spojená s vysokými transakčnými nákladmi, podľa nás by nebola zaistená likvidita.

2.2 Riziká na finančných trhoch

Investovanie na finančných trhoch sa spája s rizikami. Riziko môžeme definovať ako neistotu investora spojenú s tým, že sa mu nepodarí dosiahnuť očakávanú výnosnosť. (Rejnuš, O., 2008, s. 179). Investori sa stretávajú s mnohými druhmi rizík, uvedieme ich základnú charakteristiku:

úverové riziko

- vtedy, keď vzniká riziko, že dlžník nesplní svoje záväzky podľa podmienok kontraktu;

trhové riziko

- súvisí so zmenou trhovej hodnoty obchodovaného aktíva. Delíme ho ďalej na úrokové, akciové, komoditné a kurzové;

likvidné riziko

- alebo riziko trhovej likvidity - je rizikom straty v prípade malej likvidity trhu
- riziko cashflow ako riziko momentálnej platobnej neschopnosti

operačné riziko

- charakterizujeme ako riziko chýb, podvodov, zlyhaní a nedostatkov informačných systémov

obchodné riziko

- zahŕňa súbor rizík, ako zmena úverového hodnotenia, zmena zákonov a regulačných opatrení, či riziko prírodnej katastrofy

Pod týmito základnými druhmi rizík môžeme vyčleniť ďalšie čiastkové riziká, ktoré majú špecifickú charakteristiku. Mimo spomenutých rizík existuje napríklad systémové riziko v prípade, že problémy určitého subjektu majú negatívny dopad na iné subjekty, prípadne na celý finančný systém. (Jílek, J, 2009, s. 67).

2.3 Finančná kríza

Finančnú krízu by sme mohli definovať ako významnú poruchu na finančných trhoch. Prejavuje sa výrazným poklesom cien aktív, ale aj krachmi množstva finančných či nefinančných spoločností. Môžeme konštatovať, že krízu môžu zapríčiniť rôzne faktory:

- nárast úrokových sadzieb - pokles úverovej aktivity, ktorý sa prejaví na poklese investícií
- nárast neistoty- dramatický nárast neistoty na finančných trhoch môže spôsobiť pokles na akciových trhoch a neochotu požičať a investovať
- problémy v bankovom sektore – tento je náchylný na systémové riziko
- fiškálna nerovnováha – v prípade, keď schopnosť štátu splniť si svoje záväzky sa prejaví ťažkosťami pri financovaní dlhu a nestabilnou situáciou vo finančnom systéme krajiny. (Mishkin, F., 2004, s. 189)

2.4 NAJVÄČŠIE KRÍZY V HISTÓRII

2.4.1 Veľká hospodárska kríza 1929 - 1933

Je všeobecne známou skutočnosťou, že bola celosvetovou ekonomickou krízou. V tom

čase už ekonomiky štátov boli pred krízou v miernej recesii. Po udalostiach vo finančnom sektore prerástla recesia do depresie. Veľká hospodárska kríza ukázala, ako môžu nevhodne zvolené opatrenia a zásahy do ekonomiky zhoršiť prebiehajúcu krízu. V tom čase FED prispel ku krachu akciových trhov, následne podcenil dôsledky krachu veľkej časti bankového sektoru. Je historickým ponaučením, že príliš striktná monetárna politika môže viesť k poklesu produkcie a zároveň nárastu nezamestnanosti, prípadne k deflácií.

2.4.2 Bublina cien aktív v Japonsku

V 80-tych rokoch vznikla v rozvinutom Japonsku bublina na akciovom a realitnom trhu. Prebiehala úverová expanzia (v snahe podporiť US dolár), ktorá bola spôsobená uvoľnením podmienok na finančných trhoch. Nový guvernér centrálnej banky však nezastával politiku podpory dolára, sústredil sa na boj s infláciou. Táto skutočnosť, ako aj prísnejšia monetárna politika viedli k prudkému nárastu úrokových mier v roku 1990. Všetky kroky spôsobili prasknutie bubliny, čo sprevádzal pád cien a množstvom zlyhaných úverov.

Na rade boli vládne výdaje, ktoré mali prebrať iniciatívu. Použili ich však neproduktívne. Prejavili sa však na zvýšení dlhu štátu, čo malo za následok zvýšenie daňového zaťaženia, čím došlo k poškodeniu ekonomiky. Súbežne s recesiou došlo v Japonsku k deflácií, ktorá spôsobila neefektívnosť zásahov na strane dopytu a zvyšovala úverové zaťaženie podnikov. Vznikla klasická pasca likvidity, keď ani nulové úrokové sadzby nezapríčinili infláciu. Výsledkom bola stagnácia ekonomiky. Tá trvala vyše desať rokov, a nezabúdajme na vysokú nezamestnanosť. (Allen, 2007, s. 15)

2.4.3 Dot-com bublina

Internet prežíval svoj boom približne od roku 1995. Bolo to obdobie špekulatívneho nadhodnotenia firiem, ktoré založili pod vplyvom rozmachu komunikačného fenoménu, preto je táto etapa známa tiež ako internetová bublina. Prostriedky sa získavali lacným dlhovým financovaním vďaka nízkym úrokovým mieram a najmä vydávaním akcií, ktoré priťahovali rizikový kapitál. V začiatkoch zaznamenali tieto spoločnosti úspech, čo prilákalo ďalšie firmy a investorov. Odborníci vedeli, že väčšina firiem sa nepresadí v odvetví natoľko, aby generovali zisk, ale straty zisk z úspešných firiem mal pokryť ich straty.

V roku 1999 a 2000 FED postupne zvyšoval úrokové miery, spomaľoval sa rast ekonomiky a objavovali sa správy o bubline na akciových trhoch.

Celá „bublina“ praskla v marci 2000. Pád cien akcií zabránil internetovým firmám získavať

ďalšie finančné zdroje, spôsobil krach asi polovice dot-com spoločností a akciové trhy poklesli. Odhalenie bubliny prispelo k poklesu rastu HDP Spojených štátov, na čo FED reagoval znižovaním úrokových sadzieb s cieľom podporiť ekonomiku. Táto finančná kríza sa podieľala na nových podmienkach finančných trhov, ktoré neskôr spôsobili krízu. (<http://en.wikipedia.org>, 1.12.2013)

2.5 PRÍČINY VZNIKU HOSPODÁRSKEJ A FINANČNEJ KRÍZY

Ak sa pozeráme na dôvody, ktoré spôsobili krízu, vidíme viacero faktorov a práve ich vzájomná kombinácia spolu s makroekonomickými nerovnováhami a prepojenosťou finančných trhov definovali hĺbku krízy a jej dôsledky.

Pred vypuknutím krízy zažívala väčšina sveta vysoký rast, nízku infláciu, rýchlo rástol objem medzinárodných finančných tokov. Prvé indikátory krízy bolo možné pozorovať v roku 2007 v Spojených štátoch amerických. Americké finančné trhy majú vedúcu pozíciu vo svetovom finančnom systéme, takže sa kríza rozšírila do celosvetových rozmerov a na všetky finančné trhy.

2.5.1 Makroekonomická nerovnováha

Makroekonomická nerovnováha (nie zanedbateľná, ale závažná) bola viditeľná na bežných účtoch platobných bilancií. Na jednej strane sa zvyšoval deficit Spojených štátov amerických a niektorých ďalších vyspelých ekonomík, na druhej strane rástli prebytky krajín, ktoré Medzinárodný menový fond (IMF) označuje ako objavujúce sa a rozvojové krajiny. Na týchto prebytkoch mala najväčší podiel Čína a najväčší producenti ropy. Schopnosť Číny sterilizovať ohromné rezervy ich umiestnením na amerických trhoch jej umožnila udržiavať si podhodnotenú menu, čo bránilo ekonomike vyrovnať nerovnováhu. Prebytky krajín produkujúcich ropu pochádzali z rastúcich cien komodít, ktoré vyvolali rastúcim dopytom nízke úrokové miery. (www.elsa.berkeley.edu, 6.11.2013)

V tom čase deficit odrážal nízke úspory, ekonomika si na jeho financovanie požičiavala zo zahraničia za nízke úrokové sadzby. Tie boli udržiavané uvoľnenou monetárnou politikou.

2.5.2 Úverová expanzia

Americká centrálna banka znižovala úrokové sadzby v rokoch 2001 – 2002 na úroveň 1,25 % a to spôsobilo nadmernú úverovú expanziu. Sčasti spôsobila tento problém aj odhalená dot-com bublina. FED chcel oživiť ekonomiku, a zabrániť recesii tá, že poskytne lacné peniaze. Poskytnutím takýchto peňazí chcel pomôcť oživiť ekonomiku a predísť hroziacej recesii. Nízke sadzby (okrem lacných úverov) spôsobili aj to, že investori vyhľadávali rizikovejšie investície, aby udržali výnosy v prostredí nízkych úrokových sadzieb. (www.economagic.com, 1.10.2013)

Konštatujeme, že na úverovej expanzii mali veľký podiel hypotekárne úvery domácnostiam. Tým okrem nízkych úrokových mier pomohla aj liberalizácia podmienok ich poskytovania.

Vysoké hypotekárne pôžičky domácnostiam majú implementované riziká zvýšenia úrokových mier alebo straty zamestnania. Tieto môžu mať negatívny dopad na banky a ďalších veriteľov. V dobe úverovej expanzie sa časť nových prostriedkov používa na kúpu aktív s fixnou ponukou, napríklad nehnuteľností. Fixná ponuka a rastúci dopyt tendujú k rastu cien, ktorý neodráža reálnu hodnotu aktíva. Tak dospejeme k cenovej bubline. Ceny rastú, až kým centrálna banka z obavy pred prehriatím ekonomiky alebo infláciou nezníži dostupnosť úverov zvýšením úrokových sadzieb. Prípadne do doby, kým nenastane iná udalosť, ktorá by znížila budúce výnosy z aktív. Ak nadhodnotené aktíva použijeme ako kolaterál, môže dôsledkom takéhoto konania byť aj kríza v bankovom sektore. (Allen, F., 2007, s. 235)

2.5.3 Bublina na americkom realitnom trhu

V spomínanej dobe lacnejšie hypotéky zvýšili dopyt a ten zase posilnil cenový rast. Podľa teórie by malo dôjsť k vyrovnaniu dopytu a ponuky. Špecifikom trhu nehnuteľností je ale to, že ponuka sa nedokáže rýchlo prispôbiť zmenám dopytu. Nehnuteľnosti si tak ľudia kupujú aj ako investíciu, rastúce ceny pôsobia na dopyt skôr posilňujúco.

Investícia do nehnuteľnosti je pre investora z psychologického hľadiska bezpečná, pretože investuje do hmotného aktíva. Prudký rast dopytu na trhu nehnuteľností tak spôsobili dva

druhy subjektov. Špekulujúci investori a navyše široká skupina ľudí, ktorej kúpu nehnuteľnosti umožnili uvoľnené podmienky poskytovania a zlacnenie hypoték. Výsledkom bol vznik cenovej bubliny na trhu s nehnuteľnosťami. Vďaka všeobecne nízkym úrokovým sadzbám a používaniu porovnávacej metódy pri určovaní trhovej ceny nehnuteľnosti sa rast ich cien rozšíril aj na zahraničné trhy. (www.cbw.cz, 2008)

2.5.4 Americký hypotekárny trh – sekuritizácia a kríza

Pri analýze tejto skutočnosti si musíme uvedomiť, že hypotekárny trh patrí medzi najväčšie dlhové trhy v Spojených štátoch. Pri vzniku krízy bola podstatná časť trhu tzv. *subprime* hypoték, ktoré sú známe horším úverovým ratingom, horšou históriou dlžníka, vysokým pomerom úveru k hodnote nehnuteľnosti a pod.

Sekuritizácia je metóda transferu úverového rizika, pri ktorej sa z nelikvidných aktív vytvorí nový obchodovateľný cenný papier krytý aktívami. Proces sekuritizácie prebieha vždy prostredníctvom spoločnosti založenej za týmto účelom (*special purpose vehicle*, SPV). Postup je nasledovný - pôvodný veriteľ postúpi tejto spoločnosti nelikvidné aktíva za protiplnenie a SPV emituje cenné papiere. Jedným z podkladových aktív môžu byť aj hypotekárne úvery, na ich základe sa kreujú cenné papiere kryté hypotékami. Práve nimi bola krytá veľká časť *subprime* hypoték. (Kiff, J., 2007, s. 3)

V rokoch 2005 a 2006 sa zvyšujú úrokové sadzby a následne sa pre množstvo menej bonitných klientov (ktorým sa skončila fixácia úrokových mier) stali hypotéky neúnosné a začala narastať miera nesplácania. Vyššie úrokové sadzby, drahšie hypotéky a množstvo voľných nehnuteľností po nesplatených hypotékach spôsobili pokles dopytu po nehnuteľnostiach a zároveň narastala ponuka. To viedlo k zastaveniu rastu cien nehnuteľností v roku 2006 a ich následnému poklesu.

2.5.5 Ratingové agentúry

Všeobecne platí, že rating by mal predstavovať objektívny a nezávislý názor na relatívnu schopnosť emitenta alebo emisie cenných papierov splniť svoje finančné záväzky. Vyjadrujeme ho na štandardizovanej stupnici. Nepredstavuje investičné odporúčanie a nezaručuje, že nedôjde k zlyhaniu hodnoteného subjektu ani v prípade udelenia najvyššieho

ratingu. Rating nie je výsledkom podrobného odhadu všetkých rizík a určite nemôže predstavovať jediný nástroj riadenia rizík. (www.cnb.cz, 3.11.2013)

Podobne ako všetky finančné inštrumenty obchodované na finančných trhoch, aj CDO (*collateralized debt obligation* - zaistené dlhové obligácie, obsahujúce okrem hypoték aj iné pôžičky) boli ohodnotené ratingovými agentúrami.

Štruktúrované finančné produkty sú zložité a pre investora nákladné na ohodnotenie. Táto skutočnosť viedla k zjednodušenému sa správaniu mnohých investorov, ktorí sa spoliehali iba na rating. Agentúry, ktoré udelili najvyšší rating, znížili všeobecné vnímanie rizika štruktúrovaných produktov. Následkom toho sa, po prepuknutí krízy, aj z CDO s ratingom AAA stali takmer bezcennými nelikvidnými cennými papiermi. Investori zamerali svoju pozornosť na ratingové agentúry, no ich skutočný podiel na vzniku krízy je diskutabilný. Je skutočnosťou, že agentúry sú platené subjektmi, ktorým poskytujú rating, čo môže viesť ku konfliktu záujmov. Validita ratingu je ale závislá na dôveryhodnosti agentúry, ktorá ho vydala, takže je možné polemizovať, či by agentúra riskovala ohrozenie svojho podnikania zámerným skresľovaním ratingu. Skutočnosťou je, že agentúry zlyhali pri hodnotení rizík štruktúrovaných produktov spojených so *subprime* hypotékami a následne podcenili riziká a neupravili včas svoje ratingy. Tým sa stali súčasťou procesu krízy a mali vplyv na jej priebeh, hĺbku a dopady.

2.5.6 Zlyhania regulácie

Regulačný rámec neudržal krok s finančnými inováciami, umožnil napríklad vykonávanie regulačnej arbitráže a vznik tieňového bankového systému. Tieňový bankový systém je príznačný tým, že v ňom pôsobili SPV a iné subjekty, ktoré nepodliehali regulácii ako banky, ale plnili funkcie bánk. Krátkodobé záväzky v ňom financovali riskantné dlhodobé a pomerne nelikvidné aktíva. (www.newyorkfed.org, 5.7.2011)

Sekuritizácia sa stala jedným z nástrojov regulačnej arbitráže. Banky prostredníctvom nej prevádzali úvery mimo svoje účtovné bilancie, čo malo vplyv na kapitálovú primeranosť. Tieto úvery získali SPV, ktoré následne emitovali CDO ako neregulovaný investične úverový produkt. SPV však naďalej ostali v bilanciách bánk.

2.5.7 Priebeh svetovej krízy

Prvé relevantné prejavy finančnej krízy sme zaregistrovali v priebehu roku 2007. Na

začiatku prestali vládne agentúry kupovať najviac rizikové hypotéky a viacerí ich poskytovatelia začali ohlasovať straty. Po razantnejších balansoch na finančných trhoch, ktoré spôsobil pokles cien inštrumentov spojených s rizikovými hypotékami, došlo k výpredajom rizikových štruktúrovaných produktov. Averzia k riziku sa šírila na ďalšie trhy úverových derivátov. Veľmi výrazne sa prejavila na trhu s CDS. Obdobie, ktoré situácii predchádzalo, motivovalo svetové finančné inštitúcie k investíciám do komplikovaných štruktúrovaných produktov prostredníctvom mimobilančných položiek. Výsledkom bolo citelné zníženie likvidity na peňažných trhoch. Na túto situáciu reagovali centrálné banky a dodávali do systému likviditu. Jej následná kríza spôsobila, že subjekty na finančných trhoch boli nútené predávať aktíva a zvýšená ponuka prispela k ďalšiemu prepadu. Neistota a kríza dôvery sa postupne preniesla na celé finančné trhy a následne mala dopady aj do reálneho hospodárstva.

2.6 MOŽNÉ RIEŠENIA A OPATRENIA NA OBMEDZENIE BUDÚCICH RIZÍK

Hospodárske a finančné krízy sú súčasťou cyklického vývoja trhovej ekonomiky a snaha o ich potlačenie by pravdepodobne spôsobila viac škôd ako úžitku.

Pri riešení eliminácie rizík v budúcnosti je pozornosť zameraná najmä na dohľad a reguláciu. Cieľom je stabilnejší finančný systém, účinná regulácia, vyššia transparentnosť a efektívnejšie finančné trhy.

V súčasnosti sa hlavná pozornosť presúva od krátkodobých opatrení zameraných na zmiernenie dopadov krízy k dlhodobým riešeniam, ktoré budú mať vplyv na budúci vývoj finančných trhov. Spoločným cieľom je, v tomto prípade, eliminácia rizík, ktoré viedli ku kríze a zaistenie stability do budúcnosti. Prostriedkami na funkčné naplnenie tohto cieľa sú, pravdepodobne, najmä zmeny v regulácii a dohľade a vytvorenie nadnárodných inštitúcií s vplyvom na finančný systém. Prioritou sa stala požiadavka vzniku nadnárodnej regulácie a dohľadu. Dôvodom je silná prepojenosť trhov vo svete, potreba zladenia pravidiel, koordinácie opatrení v období krízy a eliminácia možností regulačnej arbitráže.

2.6.1 Nový dohľad v Európskej únii

Kríza poukázala na nedostatky v regulačných pravidlách a vo vykonávaní dohľadu.

V rámci EU je problémom veľký počet orgánov, neprehľadná štruktúra, odlišné postupy a pravidlá.

Plánom Európskej únie je vznik Európskeho výboru pre systematické riziká. Ten sa má zamerať na sledovanie makroekonomických rizík pre finančnú stabilitu, rovnako ako Európsky systém orgánov finančného dohľadu, ktorý bude dozerať na otázky regulácie a dohľadu. Európsky systém orgánov finančného dohľadu by mali tvoriť tri veľké agentúry dozerajúce na banky, poisťovne a kapitálový trh. Cieľom vytvorenia regulačných inštitúcií je posilniť finančnú stabilitu, garantovať jednotné uplatňovanie a presadzovanie základných predpisov. Zároveň by mali identifikovať riziká v systéme už v prvom štádiu, koordinovať úsilie v núdzových situáciách a riešiť spory medzi orgánmi dohľadu.

2.6.2 Rada pre finančnú stabilitu

Kríza spôsobila potrebu zmien aj v medzinárodnom kontexte hľadiska. Najpodstatnejšia, je skupina G20, tá vystriedala skupinu G7. Prenechala globálny dohľad IMF a Rade pre finančnú stabilitu (*Financial Stability Board, FSB*). Ich úlohou je vykonávať systematické analýzy, ktoré budú presným indikátorom a mali by včas upozorniť na vznikajúce riziká.

Rada pre finančnú stabilitu vznikla v roku 2009, náplňou jej práce je koordinovať kooperáciu a podporovať zavedenie efektívnej regulácie a dohľadu. Jednotliví členovia rady majú povinnosť udržiavať stabilitu, otvorenosť a transparentnosť finančného sektoru. Ich povinnosťou je implementovať medzinárodné finančné štandardy vrátane dvanástich kľúčových štandardov pre zdravý finančný systém a zároveň vyjadrili súhlas s vzájomnou kontrolou. (www.financialstabilityboard.org, 8.10.2013)

FSB umožní konkrétnu vzájomnú spoluprácu jednotlivých krajín, Európskej únie, OECD, IMF a ďalších organizácií, ktoré majú vplyv na finančný systém.

Systém včasného varovania

Stále prebiehajúca kríza ukázala nutnosť lepšej analýzy systémových rizík pre globálnu ekonomiku. Organizácie ako IMF a FSB preto začali spolupracovať na Systéme včasného varovania (www.imf.org, 2.3.2014) Tento systém nemá za cieľ predpovedať krízy, skôr

identifikovať slabiny, ktoré by mohli v budúcnosti zapríčiniť systémovú krízu, a následne navrhovať opatrenia na odstránenie týchto skutočností alebo tendencií.

2.6.3 Nároky na kapitál

V dlhodobých diskusiách je všeobecná zhoda v otázke potrieb zmien kapitálovej primeranosti. Preto je plánované zvýšenie kvality a kvantity kapitálu v bankovom systéme. Práve tento krok by mal zlepšiť schopnosť sektoru absorbovať výkyvy. Minimálne kapitálové požiadavky by sa mali zvýšiť, výsledkom tohto kroku by bola nižšia rizikovosť bankového sektoru. Meniť by sa mali aj požiadavky na objem kapitálu držaného oproti trhovému riziku. Uskutočniť by sa mali zvýšením minimálneho pomeru kapitálu voči rizikovo váženým aktívam a upravením pravidiel na určovanie rizikovosti aktív a kontraktov.

Finančná páka

Tento termín je vyjadrený ako pomer celkových aktív ku kapitálu. Finančná páka je užitočná a jej prínos pri vhodnom nastavení prevyšuje cenu podstupovaného rizika. Vhodné by bolo aj zavedenie maxima povolenej páky.

Budúce požiadavky na likviditu

V tomto ohľade by mali banky zmenšiť mieru transformácie splatnosti medzi aktívami a pasívami. Ďalšou snahou je menší spoliehať sa na krátkodobé zdroje a snaha prilákať väčší objem depozít. Už dnes je jasné, že sa zvýši objem držaných najlikvidnejších inštrumentov – hotovosti a štátnych dlhopisov. Opakom väčšej likvidity a tým pádom aj stability by mali byť vyššie náklady.

Podmienený kapitál

Kríza bola dobrou ukážkou stavu, keď pri všeobecnom poklese cien aktív majú banky nedostatok kapitálu. V priebehu krízy nemôžu banky ani tak ľahko zvyšovať kapitál, preto obmedzujú úvery a tým vplývajú na chod celej ekonomiky. Možnosť riešenia tohto problému vidia odborníci aj vo vzniku tzv. podmieneného kapitálu (*contingent capital*).

V tomto prípade ide o vznik zložitého dlhového nástroja, ktorý sa v časoch finančnej krízy premení na bežný kapitál. Postup je nasledovný - banky vydajú hybridné cenné papiere, ktoré sa budú správať ako bežné dlhové inštrumenty. Ak sa však banka počas krízy dostane do rozporu z kapitálovými požiadavkami a naplní vopred stanovené podmienky, tak sa konvertibilný dlh premení na vlastný kapitál. Tým by došlo k situácii, kedy sa navýši kapitál bánk v problémových časoch. Emitovanie tohto druhu cenných papierov by pre banku znamenalo zvýšenie nákladov na kapitál. Jednotliví veritelia by museli byť kompenzovaní za možnosť nútenej konverzie. Z pohľadu odbornej verejnosti by sa banka pravdepodobne radšej spoľahla na štátnu pomoc v núdzi. Ich emisiu by preto museli povzbudiť regulačné authority, buď podporou emitentov alebo investorov, alebo sankciou pre banky, ktoré emisiu odmietajú. (www.project-syndicate.org, 5.4.2014).

Podstatnou témou je aj výška nákladov a nastavenie nástrojov spustenia konverzie. Mali by fungovať iba striktne v situácii, kedy to bude naozaj potrebné. Je tu aj negatívny efekt – s rastom zložitosti rastú náklady pre banky a investorov. Celý systém by mal byť založený na trhovom impulze, kedy by pokyn na premenu mohol vydávať regulátor. Oboje má svoje nevýhody. Kroky regulátora sa investorom ťažko predvídajú a trhové ukazovatele môžu byť na krátku dobu ovplyvnené účastníkmi trhu. Impulz musí byť správne nastavený, aby sa vyhol destabilizácii trhov. S obdobnou emisiou by mohli mať komplikácie slabšie banky, pre ktoré by náklady na vytvorenie podmieneného kapitálu mohli byť až neúnosné. V tomto prípade sa uvažuje o širokej základni investorov, produkt by mohol byť zaujímavý napríklad pre hedgeové fondy. (www.blogs.reuters.com, 5.4.2014)

Zát'azové testy

Bazilejský výbor vydal odporúčania na prehĺbenie a posilnenie testovania. Bude treba znásobiť používanie testov a ich integráciu do kontroly rizík, je podstatné zdokonaľiť metodológiu a prípravu scenárov testov, rovnako ako testovanie špecifických rizík a produktov. Testy a ich výsledky sa musia stať súčasťou života majú mať reálny dopad na obchodné rozhodnutia. (www.bis.org, 7.11.2013)

Garancia depozít

Opatrenie Európskej únie pre jednotný európsky trh je zmysluplné, pretože má zabrániť odlivu depozít do krajiny s vyššou garanciou. Toto poistenie by mal platiť súkromný sektor, verejný sektor by mal poskytnúť prostriedky iba v nevyhnutných prípadoch.

Regulácia ratingových agentúr

Úmyslom novej regulácie je zabezpečenie vysokú úroveň ratingov. Zároveň by mala odstrániť konflikt záujmov, ktorý je s ratingovým hodnotením bezprostredne spojený. Tieto opatrenia obnovia dôveru trhu a zvýšia ochranu investorov. Povinná registrácia ratingov umožní európskym orgánom dohľad zodpovedne dohliadnuť na činnosť agentúr.

V súčasnosti jestvuje aj globálny dohľad a to v podobe samoregulácie pomocou Etického kódexu IOSCO. Orientuje sa na kvalitu, nezávislosť, transparentnosť a monitorovanie ratingu. Kontrolu zabezpečujú agentúry, nástrojom je povinnosť zverejňovať dodržiavanie Kódexu a sankciou za nesplnenie povinností by mala byť strata dôveryhodnosti agentúry. Dozor nad ratingom sa zabezpečí celosvetovo - globálna regulácia by mala brať ohľad na špecifiká jednotlivých krajín, no rozličné požiadavky môžu narušiť komparáciu jednotlivých ratingov.

2.7 NEREGULOVANÉ TRHY

V tejto problematike je nutné vymedzenie, stále je otázne, ktoré trhy majú byť štandardizované a regulované a zároveň je vhodné nechať dostatok priestoru pre finančné inovácie a trhový rozvoj. (www.oecd.org/, 4.4.2014)

2.8 VPLYV NEETICKÉHO SPRÁVANIA SA NA ZROD A PRIEBEH FINANČNEJ KRÍZY

2.8.1 Etika v sektore bankovníctva

Podľa rôznych odborných zdrojov sú banky najznámejšie zo všetkých finančných inštitúcií, a tak ako podniky aj ony podliehajú rovnakým etickým pravidlám. Rovnako ako podniky môžu svojim klientom prinášať úžitok, ale aj uškodiť. Z dlhodobého hľadiska nie je

možné, aby inštitúcia, ktorá sa správa neeticky voči svojim klientom a zamestnancom, bola spoločensky prospešná (Remišová, A. 2011, s. 126).

Toto konštatovanie je (z pohľadu problematiky) nevyvrátiteľné. Udalosti, ktoré spôsobili finančnú krízu sú dôkazom toho, že neetické správanie sa mnohých bankových subjektov a iných inštitúcií, viedlo k situácii, ktorá krízu nielen, že vytvorila, ale ju ešte aj rozšírila v globálnom kontexte.

2.8.2 Reflexia krízy očami verejnosti

Jeden z pohľadov, ako môžeme krízu reflektovať, je možnosť pozrieť sa na ňu očami ľudí, občanov. A to napriek tomu, že väčšina odborných publikácií sa touto tematikou zaoberá iba v ekonomickom slova zmysle. Tento civilný a neodborný pohľad je menej publikovaný - a to vzťah občana a banky. Ako príklad uvádzame Island, ktorý bol považovaný za vyspelú krajinu s bohatými náleziskami prírodných zdrojov.

Pred krízou bol tento štát považovaný za jednu z najbohatších krajín a málokto očakával skutočnosť, ktoré sa udiali po vypuknutí krízy. Obchodovanie bánk na finančnom trhu spôsobilo bankrot spomínaného štátu. Ľudia sa odvtedy začali na banky a vládu pozerat' averzne. Cítili sa ukrivdení, čo viedlo k zmene ich správania sa. V prvom rade bankrot vyvolal množstvo demonštrácií nasmerovaných proti nezodpovednému správaniu sa kompetentných. Bankrot krajiny viedol k čiastočnej nedôvere ľudí voči bankovým systémom ako takým. Zmenil sa postoj občanov Islandu voči svojim záväzkom. Ak bol dovtedy pre Islandčanov typický postoj, že ak budem platiť všetko načas a v poriadku, bankrot štátu viedol k postoj, že „nech si banky počkajú ved' majú dost' keď môžu požičovať také astronomické sumy" (www.youtube.com, 1.3.2009).

Celosvetová kríza je príkladom toho, ako neetické správanie vyvoláva následné neetické správanie. Takýto spôsob správania sa zainteresovaných skupín, a to nielen v USA, je príčinou toho, čo v skutočnosti označujeme ako globálna hospodárska kríza.

3 MOŽNOSTI UPLATNENIA ETICKÉHO PODNIKANIA V SÚČASNEJ EKONOMIKE

Bližšie sme sa pozreli na konkrétne nástroje etického podnikania v podmienkach východného Slovenska. Vhodným príkladom je spoločnosť Embraco Slovakia. Najväčší zamestnávateľ v regióne stredného Spiša má vytvorený prepracovaný korporátny systém etického podnikania, do ktorého radí princípy výroby, enviromentálne princípy a spoločenskú zodpovednosť.

Charakteristika firmy spoločenskej zodpovednosti v Embraco Slovakia

Charakteristika činnosti: výroba kompresorov a kondenzačných jednotiek pre domáce a komerčné chladenie.

Počet zamestnancov (2012): 2 000 kmeňových zamestnancov

Hlavná oblasť ZP: Jedným z piatich hlavných strategických pilierov Embraca je trvalá udržateľnosť. Tá sa ďalej člení na päť podoblastí: Energetická efektívnosť produktov, Zelené prevádzky, Menej prírodných materiálov, Spoločenská zodpovednosť voči komunite a podporná oblasť: Vzdelávanie zamestnancov a komunity v oblasti trvalej udržateľnosti.

Manažér koordinujúci ZP: Koordinátorom aktivít je Oddelenie komunikácie a spoločenskej zodpovednosti. Oddelenie podlieha priamo generálnemu riaditeľovi Embraca a svoje aktivity pravidelne reportuje aj do centrály korporácie v Brazílii.

Aktivity zodpovedného podnikania súvisiace so vzťahom spoločnosti k zamestnancom, etikou či bezpečnosťou majú na starosti príslušné oddelenia závodu. (www.blf.sk, 11.12.2013)

3.1 Politika systémov manažérstva

Embraco sa zaväzuje vytvárať vzťahy založené na dôvere so zákazníkmi, zamestnancami, akcionármi, dodávateľmi a komunitou, snažiť sa o neustále dosahovanie mimoriadnych výsledkov, prijímať postupy riadenia pre trvalo udržateľný rozvoj, spĺňať a dodržiavať súčasné legislatívne predpisy, etický kódex a iné aplikovateľné požiadavky a podporovať aktivity zamerané na neustále zlepšovanie:

- kvality - vrátane kontroly používania nebezpečných látok;

- znižovania environmentálnych vplyvov - zachovávaním a minimalizovaním využívania prírodných zdrojov;
- procesov bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci za účelom prevencie pracovných úrazov a chorôb z povolania
- prínosov spoločensky zodpovedného investovania pre spoločnosť
- dodávok a riadenia nákladov, tržieb a peňažného toku.

3.2 ISO 14001

Embraco Brazília, Taliansko a Slovensko získali certifikáciu ISO 14001, ktorú udeľuje BVQI - Bureau Veritas Quality International, čo zaručuje, že výrobný proces kompresorov a komponentov - čo zahŕňa aj zlievareň v Brazílii - nasleduje normy, ktoré sú v súlade s environmentálnym manažmentom.

Certifikácia nie je všetko. Organizácia neustále sleduje EMS - systém environmentálneho manažérstva v snahe minimalizovať negatívne dôsledky a neustále zlepšovať životné podmienky, ale zároveň poukazuje na prípadný vplyv na komunitu okolo nej, a žiada, aby jeho dodávatelia uplatňovali rovnaké postupy.

Programy ako Cena Embraco za ekológiu a iné sú zamerané na komunitu s cieľom zvýšiť ich informovanosť o význame recyklácie odpadov, zníženie spotreby energie a vody.

3.3 Šetrenie energií

Energie: v roku 2010 svojimi aktivitami vo firme ušetrili 32 miliónov kWh čo je až 2,5 milióna USD.

„No začíname so šetrením aj u nás doma, v našich závodoch, s cieľom zredukovať spotrebu energie na každý vyrobený kompresor. Všetky závody prekonalí stanovené ciele a znížili tak spotrebu energie o 9,1%. 32 milión kWh, ktoré sme ušetrili, by stačili pokryť spotrebu Spišskej Novej Vsi na 4 mesiace alebo celého mesta Itaiópolis (Brazília) po dobu 7.5 mesiaca. Týmito aktivitami sme tak ušetrili 2.5 milióna USD.“ (www.embraco.sk, 30.2.2014)

Podľa Fabia Rochu, senior manažéra pre korporatívne aktíva, boli zrealizované významné akcie, ktoré tomu výrazne napomohli ako napríklad investície do efektívnejších zariadení,

program na zvýšenie povedomia v oblasti odpadov a QCC aktivity.

Čínsky závod vytvoril regulovateľnú klimatizáciu, štandard na kontrolu teploty a zaviedli kontrolu osvetlenia počas slnečných dní; V Taliansku vytvorili „Energetickú komisiu“, ktorá sa stretáva na týždennej báze a hlavnou úlohou je monitorovanie vývoja spotreby a implementácia nových projektov. V Slovenskom závode bol vytvorený projekt na monitorovanie procesov za účelom optimalizácie spotreby prírodných zdrojov. Brazílsky závod sa snažil predísť vysokej spotrebe prípravou akčného plánu, ktorého súčasťou boli audity na redukciu spotreby stlačeného vzduchu a tiež na identifikovanie a eliminovanie oblastí únikov. “Minulý mesiac sme ukončili mapovanie spotreby našich strojov a zariadení (okolo 4000 kusov). Je veľmi dôležité dokončiť prípravu plánu, ktorý ovplyvní náš cieľ na rok 2011“ uvádza Rocha. (www.embraco.sk, 30.2.2014)

3.4 Chladiace zmesi

Embraco bolo jedným z priekopníkov pri rozvoji kompresorov s použitím chladív bez obsahu CFC. Prvé kompresory, ktoré používajú R 134a boli dodané výrobcami v USA už v roku 1992.

Dnes Embraco ponúka svoj sortiment vyrábaný po celom svete vo verziách bez obsahu CFC a podporuje tiež svojich zákazníkov, aby rozvíjali chladiace systémy priateľské životnému prostrediu.

Embraco bolo ocenené oficiálnym certifikátom za úspechy pri ochrane ozónovej vrstvy.

3.5 Hodnoty tímu

Prístup a správanie sa robia z firmy Embraco tím, ktorý označujú ako „vít'azný“.

Diverzita a inklúzia

Spoločnosť deklaruje, že si cení diverzitu (rôznorodosť) medzi ľuďmi, myšlienkami a nápadmi.

Rozdiely im pomáhajú vytvárať hodnoty. Inklúzia (začlenenie) všetkým umožňuje maximálne využiť svoj potenciál. V celej firme sa snažia postupne odstrániť prekážky, ktoré inklúzii

bránia.

Vôľa víťaziť

„Staneme sa svetovým lídrom medzi spoločnosťami zameranými na riešenia pre zákazníkov. Naša firemná kultúra a hodnoty umožnia jednotlivcom i tímom dosahovať výnimočné pracovné výkony,“ uvádza spoločnosť Embraco. Tie podporia firemného ducha, hrdosť na to, čo dosiahli, a tým aj výsledky pre všetky zainteresované strany.

Integrita

Podnikáme čestne a uznávame, že neexistuje správny spôsob ako robiť nesprávne veci.

Rešpekt

Podávame v práci lepší výkon, keď si navzájom dôverujeme, podporujeme na pracovisku rôznorodosť, ceníme si schopnosti a prednosti každého z nás. Zastávame názor, že práca je len jednou stránkou plnohodnotného a úspešného života.

Tímová práca

Vďaka pozitívnemu prístupu spolupracuje firma tak, aby každý zamestnanec „dostal zo seba to najlepšie.“ Spoločné úsilie je deklarované ako príčina dosahovania výnimočných výsledkov.

Poslanie spoločnosti

"Dodávať inovačné riešenia pre lepšiu kvalitu života"

Strategické piliere spoločnosti

- rast zisku a tvorba hodnôt
- vodcovstvo v technológiách
- prevádzková výnimočnosť
- naši ľudia
- trvalá udržateľnosť¹

¹In www.embraco.sk

Generálny riaditeľ Embraco Norbert Brath odporúča v kríze CSR (spoločenskej zodpovednosti) aktivity práve zintenzívniť. S rozumom a na správnych miestach. Keď Spiš zasiahli povodne, umožnila spoločnosť zamestnancom zostať doma a zachraňovať, čo sa dá - za plný plat. Investovať do ľudí sa podľa N. Bratha vždy vyplatí. (www.embraco.sk, 8.3.2014).

Pripomeňme si výrok Tomáša Baťu z roku 1932 v článku „Prelom hospodárskej krízy?“. „To, čomu sme zvykli hovoriť hospodárska kríza, je iné meno pre mravnú biedu. Mravná bieda je príčina, hospodársky úpadok je následok.“ (www.upjs.sk, 5.4.2014).

ZÁVER

V tejto bakalárskej práci sme sa sústredili na problematiku etického podnikania v kontexte globálnej ekonomickej krízy. V prvej kapitole sme sa venovali genéze podnikateľskej etiky, dôvody pre jej definovanie a zaradenie do každodennej praxe firiem. Napriek tomu, že história fenoménu podnikateľskej etiky trvá približne storočie, jej etablovanie a princípy sa tvorili prakticky s prvými spoločenskými a ekonomickými systémami staroveku. Definovali sme, akých oblastí sa etika podnikania týka a špecifikovali sme jej jednotlivé zložky v súčasnosti. Takisto sme pomenovali úrovne etického podnikania.

Logicky sme v ďalšej časti prvej kapitoly dospeli k etickému kódexu ako k základnému nástroju, ktorý reprezentuje a deklaruje etické správanie sa podnikateľského subjektu. Ten veľmi úzko súvisí so spoločenskou zodpovednosťou, ktorá je prejavom napĺňania etického kódexu a zároveň ho uplatňuje nielen v internom prostredí firmy, ale prenáša ho do svojho okolia a do ďalších kooperujúcich subjektov.

V roku 1953 Howard R. Bowen v knihe *Social Responsibilities of the Businessman* napísal: „Spoločenská zodpovednosť predstavuje záväzok podnikateľov usilovať sa o také stratégie, robiť také rozhodnutia alebo vykonávať také aktivity, ktoré sú žiaduce z pohľadu cieľov a hodnôt našej spoločnosti.“ Tieto stratégie sa po desaťročiach sústredili do jasne definovaných oblastí (napr. environmentalistika, podpora vzdelávania atď.).

Veľmi dôležitou súčasťou spoločenskej zodpovednosti je deklarované odmietnutie nekalých praktík podnikania a agresivity ako nástroja podnikania. Tieto momenty považujeme za zásadné z pohľadu pochopenia vzťahu etiky počas globálnej hospodárskej krízy. V tejto časti sme sa venovali aj etickému podnikaniu v podmienkach slovenskej ekonomiky a trhu. Z nášho pohľadu je prvá kapitola dostatočne teoreticky vyčerpávajúca a obsiahla danú problematiku.

Druhá kapitola je venovaná svetovej hospodárskej a finančnej kríze. Tu sme objasnili, že globálna finančná a hospodárska kríza sa rozšírila po celom svete zo Spojených štátov Amerických na jeseň roku 2008 a napriek tomu, že bola v podobe hypotekárnej krízy pozorovaná od roku 2007, jej dôsledky ohromili svet až v roku 2009, stagnáciou svetového hospodárstva, recesiou významných priemyselných centier, nestabilitou bankového a finančného sektoru a neposlednom rade aj poklesom zamestnanosti. V tejto kapitole jasne prezentujeme, že obe na seba nadväzujúce krízy spôsobilo nezodpovedné podnikanie

a prekročenie hranice etického podnikania. Zamerali sme sa na rôzne oblasti podnikania a definovali sme nielen príčiny vzniku krízy z pohľadu etiky podnikania, ale načrtli sme aj možné opatrenia na zamedzenie vzniku takejto krízy.

V tejto kapitole hodnotíme ako naše negatívum absenciu informácií o prejavoch hospodárskej a finančnej krízy na Slovensku, respektíve spojenie nedostatočnej etiky podnikania na Slovensku a jej odraz v hospodárskej kríze 2008.

Tretia kapitola je venovaná konkrétnej ukážke etického podnikania na východnom Slovensku Embraco Slovakia ako víťaz celoštátnej súťaže Via Bona Slovakia pre Zodpovednú veľkú firmu roka 2013 je najlepším príkladom prepracovaného systému etického podnikania v podmienkach slovenskej ekonomiky. Za negatívum považujeme skutočnosť, že sa nám nepodarilo získať bližšie informácie o etickom kódexe firiem v danom regióne.

Celkovo považujeme cieľ bakalárskej práce za splnený, napriek tomu je však možné rozvíjať danú tému o konkrétne informácie z praxe.

LITERATÚRA:

1. ALLEN, Franklin; GALE, Douglas. Understanding financial crises. 1st ed. Oxford : Oxford University Press, 2007. 303 s. ISBN 9780199251414.
2. BLÁHA, Jiří, DYTRT, Zdeněk: *Manažerská etika*. 1. vydání. Praha: Management Press, 2003. 155 s. ISBN 80-7261-084-8.
3. ČANÍK, Petr, ŘEZBOVÁ, Libuše, ZAVREL, Tomas van.: *Metody a nástroje podnikatelské etiky*. 1. vydání. Praha: Oeconomica, 2005. 86 s. ISBN 80-245-0980-6.
4. ČIERNA, Helena: *Podnikateľská etika*. Banská Bystrica: Ekonomická fakulta UMB Banská Bystrica, Občianske združenie Ekonómia, 2001. ISBN 80-8055-475-7.
5. HANULÁKOVÁ, Eva: *Podnikateľská etika: Prístup, perspektíva, výzva*. Trenčín: Eurounion, 1996. ISBN 8085568799.
6. JÍLEK, Josef. Finanční trhy a investování. 1. vyd. Praha : Grada, 2009. 648 s. ISBN 9788024716534.
7. KÁRÁSZ, Pavol: *Vplyv globálnej ekonomickej krízy na vývoj hospodárstva Slovenska so zreteľom na trh práce*. Bratislava, 2009.
8. KLVAČOVÁ, Eva: *Světová ekonomická krize: Příčiny, projevy, perspektivy*. Professional Publishing, 2010. ISBN 9788074310126.
9. KRAUS, Jiří. a kol.: *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. 1. vydání. Praha: Academia, 2005. 879 s. ISBN 80-200-1351-2.
10. KRYMLÁKOVÁ, Hana. a kol.: *Etika a odpovědnost organizace*. 1. vydání. Ostrava: VŠB – Technická univerzita Ostrava, 2009. 238 s. ISBN 978-80-248-2092-7.
11. LEWIS, Michael: *Big Short. V útrokách stroje zkázy*. Dokořán, 2013. ISBN 978-7363-487-2.
12. LUKNIČ, Arnold: *Štvrtý rozmer podnikania - etika*. Bratislava: SAP, 1994. ISBN 80-85665-30-1.
13. Doc. Dr. Ing. MENBERE WORKIE, Tiruneh, PhD. a kol.: *Vývoj a perspektívy svetovej ekonomiky. Ozdravenie svetovej ekonomiky: realita alebo mýtus*. Bratislava, 2010. ISBN 978-80-7144-178-6.
14. MISHKIN, Frederic S.: *The economics of money, banking and financial markets*. 15. vyd. Boston : Addison-Wesley, 2004. 679 s. ISBN 0321122356.
16. REJNUŠ, Oldřich. Finanční trhy. Vyd. 1. Ostrava : Key Publishing, 2008. 559 s. ISBN 9788087071878.

17. SMILEY, Gene: *Nový pohled na velkou hospodářskou krizi*. Wolters Kluwer, 2009. ISBN 978-80-7357-489-5.
18. SMREKOVÁ, D., PALOVIČOVÁ, Z.: *Podnikatelská a enviromentálna etika*. IRIS, 2007. ISBN 80-88778-85-9.
19. SMREKOVÁ, D., PALOVIČOVÁ, Z.: *Podnikatelská a enviromentálna etika*. IRIS, 2001. ISBN 80-88778-85-9
20. ŠEVČÍK, Aleš; FUCHS, David; GABRIEL, Michal. *Finanční trhy*. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 2001. 149 s. ISBN 8021026960.
21. ŠRONĚK, Ivan: *Etiketa a etika v podnikání*. 1. vydání. Praha: Management Press, 1995. 212 s. ISBN 80-85603-94-2.
22. TALEB NASSIM, Nicholas: *Černá labuť Následky vysoce nepravděpodobných událostí*. Paseka, 2011. ISBN 978-80-7432-128-3.
23. VANĚK, Jiří: *Obecná, ekonomická a informační etika*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR a.s., 2010. 252 s. ISBN 978-80-7357-504-5.
24. ZADRAŽILOVÁ, Dana a kol.: *Společenská odpovědnost podniků. Transparentnost a etika podnikání*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010. 167 s. ISBN 978-80-7400-192-5.

Internetové zdroje:

1. FELIXSON, H. 2009. *Búh žehnej Islandu (Kolaps islandské ekonomiky v době hospodárske krize)*. Dokumentárny film, ČT2.
2. FERGUSON, CH. 2010. *InsideJob*. Dokumentárny film, ČT2.
3. GLUCHMAN, V. 1998. *Etická teória a morálka súčasnosti*. In *Kríza filozofie a metafyziky - Zrkadlo filozofie krízy* [online]. 1998. Dostupné na <http://www.unipo.sk/public/media/10587/Eticka%20teoria%20a%20moralka%20sucasnosti.pdf> [cit. 2012-03-14].
4. GRANČAY, M. 2009. *Hypotekárna a finančná kríza 2008 (príčiny, opatrenia, dôsledky)* [online]. MPRA Paper No. 16489 UTC, 2009. 21 s. Dostupné na http://mpra.ub.uni-muenchen.de/16489/1/MPRA_paper_16489.pdf [cit. 2012-03-14].
5. HEJLOVÁ, P. 2009. *Ratingové agentúry j s ou spoluviníci kríze, EU je trestá*. In *Aktuálne, cz* [online]. 2009. Dostupné na: <http://aktuálne.centrum.cz/ekonomika/penize/clanek.phtml?id=635496> [cit. 2012-03-14].

6. KIFF, John; MILLS, Paul. Money for Nothing and Checks for Free: Recent Developments in U.S. Subprime Mortgage Markets [online]. IMF Working Paper. 2007. ISSN 1934-7073. Dostupné z <<http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2007/wp07188.pdf>>
7. MASÁR, D. 2010. *Základy marketingu*. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2010. 136 s. ISBN: 978-80-7160-286-6
8. MRAZÍK, P. 2010. *World Crisis and its Influence in State 's Economy*. In: Števkó, R. : Knowledge and management in time of crisis and ensuing development. Management international conference 2010 part 1. Faculty of Management Univerzity of Prešov in Prešov, Prešov 2010, s. 100-105. ISBN: 978-80-555-0257-1
9. NOVOTNÝ, R. 2009. Toxická aktiva, bankovní systém a morální hazard. In Investujeme.cz [online]. 2009. Dostupné na internete: <http://www.investujeme.cz/toxicka-aktiva-bankovni-system-a-moralni-hazard/> [cit. 2012-03-14].
10. OBSTFELD, Maurice; ROGOFF, Kenneth. Global Imbalances and the Financial Crisis: Products of Common Causes [online]. 2009. Dostupné z <<http://elsa.berkeley.edu/~obstfeld/santabarbara.pdf>>
11. PODOLIAKOVÁ, A. 2011. *Fundamentálne elementy investičného bankovníctva* [online]. Dostupné na <http://www.google.sk/url?sa=t&rct=i&q=&esrc=s&source=web&cd=1&sqi=2&ved=0CC8QFiAA&url=http%3A%2F%2Fwww.derivat.sk%2Ffiles%2F2010casopis%2FNov2010%2FOravikova%2FPodoliakova.doc&ei=y2I7UYOkKMzCtAbp4GIBQ&usq=AFQiCNEeAsurUiDCUOpwF3b9hNq8KBdWxQ&sig2=TIvC aZRl WVUUH mKvNFwQ&bvm=bv.43287494,d.Yms> [cit. 2012-03-14].
10. REMIŠOVÁ, A. 2011. *Etika a ekonomika*. Bratislava : Kalhgram, 2011. 495 s. ISBN: 978-80-8101-402-4
11. REMIŠOVÁ, A., TRENČIANSKA, E. 2012. *Etika a morálka, teória a realita*. Sprint 2 s.r.o., 2012. 272 s. ISBN: 978-80-89393-76-3
12. SUTOR, B. 1996. *Politická etika*. Praha : OIKOYMENH, 1996. 391s. ISBN: 80-86005-17-8
13. http://www.mbalazs.sk/index.php?option=com_content&task=view&id=99&Itemid=27
14. http://csis.org/files/media/isis/events/ethics_booklet.pdf
15. <http://www.newyorkfed.org>
16. <http://www.embraco.sk/aktuality/zodpovedne-podnikanie-po-novom/>

17. <http://www.economagic.com>
18. <<http://www.cbw.cz/article/world-financial-crisis-has-long-roots.aspx>>
19. http://csis.org/files/media/csis/events/ethics_booklet.pdf
20. <http://en.wikipedia.org/wiki/Dot-com_bubble>
21. <<http://www.financialstabilityboard.org/about/mandate.htm>>
22. <<http://blogs.reuters.com/columns/2009/10/26/the-hurdles-of-bank-contingent-capital>>
23. http://www.upjs.sk/public/media/1084/Zbornik_13.pdf
24. <http://www.oecd.org/daf/ca/corporategovernanceprinciples/thefinancialcrisisreformandexitstrategies.htm>
25. <http://www.blf.sk/embraco-1>
26. <http://www.project-syndicate.org/commentary/shiller69/English>
27. <http://www.bis.org/publ/bcbs155.pdf>
28. <http://www.imf.org/external/np/pp/eng/2010/090110.pdf>
29. SCHILLER, Robert. Engineering Financial Stability [online]. Project Syndicate. 2010.
30. <<http://blogs.reuters.com/columns/2009/10/26/the-hurdles-of-bank-contingent-capital>> [cit. 12.4.2010]
31. Principles for sound stress testing practices and supervision [online]. Basel Committee on Banking Supervision, 2009.